

اثر بخشی روایت درمانی و نیازهای خود تعیین گری و خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش

شهره پور مقدم^۱، شهاب فطین^۲

^۱ گروه روانشناسی - دانشگاه آزاد اسلامی - واحد اهر - دانشکده‌ی علوم انسانی
^۲ مدرس مدعو دانشگاه فرهنگیان.

نام نویسنده مسئول:

شهره پور مقدم

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۵/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۷/۲۱

چکیده

این مطالعه با بررسی اثربخشی روایت‌درمانی بر نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی دانش‌آموزان تیزهوش، پژوهشی از نوع نیمه‌تجربی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل انجام شد. روش پژوهش در این تحقیق از نوع نیمه‌آزمایشی به شیوه پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بوده است. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دوره اول دخترانه تیزهوشان از مدرسه فروغ علم تهران را شامل می‌شد. تعداد این افراد ۱۲۶ نفر بوده است که از بین آنها تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزانی که نمره پایین در پرسشنامه‌های نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی داشتند به شیوه نمونه‌گیری تصادفی منظم انتخاب و در دو گروه ۱۵ نفری در دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شدند. روش نمونه‌گیری به صورت در دسترس بوده و داده‌ها و اطلاعات از طریق پرسشنامه‌های پرسشنامه‌های خلاقیت هیجانی و نیازهای خودتعیین‌گری جمع‌آوری شد و با نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بر اساس یافته‌های پژوهش مداخله روایت‌درمانی بر نیازهای خودتعیین‌گری دانش‌آموزان تیزهوش معنادار بوده است. همچنین مداخله روایت‌درمانی در افزایش مؤلفه‌های خودمختاری، ارتباط، شایستگی، آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان دادن، کارایی و اصالت دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است ($F=23/15$) ($P<0/01$).

واژگان کلیدی: روایت‌درمانی، نیازهای خودتعیین‌گری، خلاقیت هیجانی، دانش‌آموزان تیزهوش.

مقدمه

وجه تمایز دانش آموزان تیزهوش با سایر همسالان در سه ویژگی یادگیری، توانایی کارآمدی و توانایی تفکر منطقی است. این تفاوت با دو رویکرد قابل توضیح است: رویکرد اول، یادگیری را در بافت و زمینه یادگیری مورد توجه قرار می‌دهد و رویکرد دوم ویژگی‌های ذاتی یادگیرنده، را بررسی می‌کند. در رویکرد نخست یادگیری از ادراک مقتضیات تکلیف متأثر است. سه مرحله پیش آیند، فرآیند و فرآورده را می‌توان برای آن در نظر گرفت. و در رویکرد دوم خصوصیات ذاتی فرد مانند هوش و شخصیت؛ یادگیری را تحت تأثیر قرار می‌دهند (شهریاری احمدی؛ افروز؛ پاشاشریفی؛ ۱۳۹۱: ۱۰۵). تیزهوشی عبارت مجموعه استعدادها و ویژگی‌های شخصیتی و الگوهای رفتاری، که به فرد امکان انجام اعمال را به صورت ویژه‌ای می‌دهد (شاه حسینی، هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۰). طبق تعریف هاریسون (۲۰۰۳) کودک تیزهوش را این‌گونه تعریف کرده است: کسی که دارای کنش یا توانمندی برای عملکرد درسطحی است که به طورمعناداری فراتر از همسالانش است و توانایی‌ها و ویژگی‌های بی نظیر آنها، به شرایط ویژه و حمایت عاطفی و اجتماعی از جانب خانواده، جامعه و زمینه آموزشی نیاز دارد. تعاریف دانشمندان برای هوش متفاوت است ولی گاردنر هوش را چنین تعریف می‌کند: «توانایی حق مسئله یا ابداع راه حلی که در فرهنگ یا اجتماع خاصی کاربرد دارد.» (سیف، ۱۳۹۲: ۳۴۱).

الف- روانشناسان تربیتی: معتقدند هوش نوعی استعداد تحصیلی است که سبب موفقیت تحصیلی می‌شود.

ب- تعریف تحلیلی: هوش را توانایی استفاده از پدیده‌های رمزی، رفتار مؤثر، سازگاری با موقعیتهای جدید، یا تشخیص کیفیات عوامل محیطی می‌باشد. بهترین تعریف تحلیلی هوش را وکسلر بیان کرده است: هوش عبارت است از تفکرعقلانه، عمیق و منطقی و رفتار مؤثر درمحیط.

ج- تعریف کاربردی: اشاره دارد به این که هوش پدیده‌ای است که از طریق آزمون‌های هوشی سنجیده می‌شود.

کلیدی‌ترین مفهوم در روایت درمانی این است که مشکل، مشکل است و فرد یا خانواده مشکل نیستند. تمرکز اصلی روایت درمانی در ایجاد معانی جدید در زندگی و تحلیل داستان زندگی افراد توسط خود افراد است در واقع مشکلات را به صورت داستان بیان می‌کنند (میری؛ فرخی و کریمیان؛ ۱۳۹۵: ۲۵). نظریه‌ی روایت درمانی از ایده‌ی سازه‌گرایی اجتماعی استفاده کرده است برطبق این نظریه‌ی زمان در خدمت ایجاد الگوی معنا بکار می‌رود (نظیری، قاسم؛ قادری، زهرا؛ زارع، فاطمه، ۱۳۸۹: ۶۹). روایت درمانی عملیاتی در این پژوهش، برنامه درمانی گروهی وایت و اپستون^۲ (۱۹۹۰) است که برای گروه آزمایش در ۷ جلسه دوساعته هفته‌ای یک بار به مرحله اجرا درآمد (وایت و اپستون، ۱۹۹۰). مولفه بعدی نیازهای خودتعیین‌گری است. این نیازها فرد را به انجام عملی و می‌دارند. خودمختاری، شایستگی و ارتباط سه نیاز خودتعیین‌گری اساسی می‌باشند. در این مطالعه به مجموعه پاسخ‌هایی که پاسخگویان به پرسشنامه نیازهای خودتعیین‌گری ایلاردی، لئون، کسر و رایان^۳ (۱۹۹۳) داده‌اند، تعریف عملیاتی خودتعیین‌گری گفته می‌شود. آرویل و نانلی^۴ (۱۹۹۲) تعریف مفهومی خلاقیت هیجانی را به روشی جدید برای ابراز خود که باعث گسترش خطوط فکری و روابط فردی می‌شود اطلاق می‌کنند (شاه حسینی، هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۱). از هیجان به عاطفه نیز تعبیر شده است. اگرچه روانشناسان تعاریف مختلفی از آن ارائه نموده اند اما هر فرد تعبیری خاص از واژه هیجان دارد. هیجان با محرک‌های درونی و بیرونی ظاهر می‌شود. و در قالب‌هایی مانند ترس، غم، لذت، شادی و... بروز می‌کند (یعقوبی و همکاران؛ ۱۳۹۱: ۱۴۱). تعریف عملیاتی خلاقیت هیجانی در پژوهش حاضر به مجموعه پاسخ‌هایی که پاسخگویان به پرسشنامه خلاقیت هیجانی آرویل (ECI) در سال ۱۹۹۹ داده اند، اطلاق می‌گردد.

اهداف پژوهش

اهداف اصلی پژوهش: تعیین اثربخشی روایت‌درمانی بر نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیز هوش

1 - Harrison.P

2 - White, M. & Epston, D

3 - Ilardi, Leon, Kasser & Ryan

4 - Averill, J. R., & Nunley, E, P

اهداف فرعی پژوهش: تعیین اثربخشی روایت درمانی بر مؤلفه های خودمختاری، ارتباط، شایستگی، آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان دادن و کارایی و اصالت دانش آموزان تیزهوش.

فرضیات پژوهش

فرضیات اصلی پژوهش با توجه به اهداف ذکر شده به این شکل مطرح می‌شوند که مداخله روایت درمانی بر دو متغیر نیازهای خودتعیین گری و خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش تأثیر معناداری دارد. فرضیات فرعی نیز با این عنوان مطرح می‌شود: مداخله روایت درمانی بر خودمختاری، ارتباط، شایستگی، آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان دادن و کارایی و اصالت دانش آموزان تیزهوش تأثیر معناداری دارد.

پیشینه پژوهش

کوشکی، فرزاد و حجت آبادی درسال (۱۳۹۶) طی پژوهشی نقش خودتعیین گری را در میان دانش آموزان و نقش میانجی گری درگیری تحصیلی و نگرش به یادگیری الکترونیکی را بررسی نمودند و نتایج نشان داد که متغیرهای خودتعیین گری، درگیری تحصیلی و نگرش به یادگیری الکترونیکی می‌توانند اثر مثبت و معناداری بر عملکرد تحصیلی داشته باشند و از آنها جهت تقویت عملکرد تحصیلی دانش آموزان بهره برد.

شاه حسینی، هاشمی، فروزانفر و ظاهری درسال (۱۳۹۶) در مطالعه ای مقایسه‌ای؛ ناگویی هیجانی و خلاقیت هیجانی دانش آموزان دختر تیزهوش وعادی را بررسی نمودند نتایج گویای بالا بودن نمرات ناگویی هیجانی در دانش آموزان عادی و نمرات خلاقیت هیجانی در دانش آموزان تیزهوش نسبت به گروه مقابل بود. هرچقدر دانش آموزان از نظر هیجانی، خلاقیت بیشتری داشته باشند راحت تر و بهتری می‌توانند هیجانان خود را بشناسند و ابراز کنند و در نتیجه بهتر می‌توانند با دیگران رابطه برقرار کنند. شعبانی، جناآبادی و پورقازدر سال (۱۳۹۶) رابطه نیازهای روان شناختی خودتعیین گری را با سازگاری فردی در دانش آموزان تیزهوش وعادی مقایسه نمود و نتیجه گرفتند که خودتعیین گری دانش آموزان عادی از تیزهوش بیشتر است. اما دانش آموزان از نظر سازگاری فردی، باهم تفاوت معناداری ندارند. وقتی نیازهای روانی دانش آموزان برآورده می‌شود، آنها به تکالیف درسی توجه بیشتری نموده و به انجام آنها علاقمند خواهند شد .

بیشه و اصغریان در سال (۱۳۹۶) تأثیر روایت درمانی بر خلاقیت هیجانی و مسئولیت پذیری دانش آموزان پسر دوره اول متوسطه اهواز را بررسی کردند. داده ها نشان از تأثیر بین روایت درمانی و خلاقیت هیجانی دانش آموزان و بالا بودن نمره نمره خلاقیت هیجانی گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بود .

شکری و زاهد بابان درسال (۱۳۹۴) در پژوهشی به «مقایسه خلاقیت هیجانی و ابعاد آن» در بین دانش آموزان تیزهوش دختر و پسر مدارس اردبیل «پرداختند. نتایج آزمون ۱ مستقق نشان داد که دانش آموزان تیزهوش دختر و پسر در خلاقیت هیجانی تفاوت معنی داری دارند. همچنین براساس تحلیل واریانس چند متغیری (مانوا)، دختران و پسران تیزهوش در ابعاد خلاقیت هیجانی تفاوت معنی داری داشتند.

احدیت، رضایی و پادروند (۱۳۹۱) پژوهشی با هدف «بررسی اثربخشی روایت درمانی بر مؤلفه های خلاقیت هیجانی (آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان دادن و کارایی و اصالت» که بر روی ۱۰۰ دانش آموزی که به طور تصادفی انتخاب شدند انجام دادند و نتایج نشان داد که روایت درمانی موجب افزایش سطح مؤلفه های خلاقیت هیجانی در بین دانش آموزان می‌شود . ایوسویک، کیم، رو و چو (۲۰۱۷) در طی پژوهش های خود دریافتند که خلاقیت هیجانی مستلزم تفکر واگرا و خلق پاسخ های مناسب و درعین حال اصیل است. لذا هرچه افراد خلاقیت هیجانی بالاتری داشته باشند بهتری می‌توانند هیجانان خود به صورت خلاقانه بیان کنند.

گاتبزال و مارچسی (۲۰۱۶) در پژوهش های خود خلاقیت هیجانی را به عنوان یک ویژگی ضروری و متمایز در دانش آموزان تیزهوش در نظرمی‌گیرند. به طوری که اعتقاد دارند داشتن این صفت منجر به رشد شخصی خود، تصمیم گیری و توانایی حل مسئله می‌شود. آمابیل و گریسکوئیز (۲۰۱۳) در پژوهشی بررسی اثربخشی روایت درمانی بر راهبردهای شناختی و فراشناختی و

خلاقیت هیجانی دانش آموزان را بررسی کرده؛ چنین نتیجه می‌گیرند که روایت‌درمانی بر راهبردهای شناختی و فراشناختی و خلاقیت هیجانی دانش آموزان اثرگذار بوده و آثار مثبتی بر عملکرد تحصیلی داشته است. راهبردهای شناختی و فراشناختی و خلاقیت هیجانی به عنوان عامل تسهیل‌کننده و برانگیزنده دانش‌آموزان به طورمستقیم و غیرمستقیم؛ بازده و پیشرفت تحصیلی آنان را مطلوب‌تر نموده است. مایر، پیکنز و کاروس در سال (۲۰۱۰) در بررسی اثربخشی روایت‌درمانی بر سبک‌های تصمیم‌گیری و نیازهای خودتعیین‌گری دانشجویان نشان دادند که اثربخشی روایت‌درمانی بر سبک تصمیم‌گیری شهودی و منطقی و نیازهای خودتعیین‌گری دانشجویان در دو کشور تایوان و آمریکا مشابه است و تنها سبک تصمیم‌گیری وابسته در آنها متفاوت است.

یافته‌ها و نتایج تحقیق

این پژوهش دارای دو متغیر وابسته (نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی) و یک متغیر مستقل می‌باشد. گروه آزمایش تحت درمان قرار گرفتند و گروه کنترل که هیچ درمانی دریافت نکردند. طرح این پژوهش پیش‌آزمون پس‌آزمون با گروه کنترل بود که به این دلیل برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از تحلیل کوواریانس برای تعدیل اختلافات اولیه (کنترل آماری اختلافات اولیه) گروه آزمایش و گروه کنترل استفاده شد. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دوره اول دخترانه تیزهوشان از مدرسه فروغ علم تهران را شامل می‌شود. تعداد این افراد ۱۲۶ نفر بود. از بین آنها تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزانی که نمره پایین در پرسشنامه‌های نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی داشتند به شیوه نمونه‌گیری تصادفی منظم انتخاب شده و در دو گروه ۱۵ نفری در دو گروه آزمایش و کنترل قرار داده شدند. روش نمونه‌گیری به صورت در دسترس بوده و داده‌ها و اطلاعات از طریق پرسشنامه‌های پرسشنامه‌های خلاقیت هیجانی و نیازهای خودتعیین‌گری جمع‌آوری شده است.

متغیرها

متغیر پیش‌بین: روایت‌درمانی

متغیر ملاک: نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه خلاقیت هیجانی: توسط آوریل (۱۹۹۹) با ۳۰ گویه که ۷ گویه آمادگی هیجانی، ۱۴ گویه توانایی واکنش نشان دادن و ۹ گویه کارایی و اصالت را می‌سنجد طراحی شده است و با طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای از خیلی کم (نمره ۱) تا خیلی زیاد (نمره ۵) می‌باشد. آوریل با روش آلفای کرونباخ پایایی نمره خلاقیت هیجانی را ۰/۹۱ برآورد کرد و پایایی ابعاد آمادگی، اثربخشی، صداقت و بداعت را به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۸۹، ۰/۸۰، ۰/۸۵ به دست آورد. در ایران اعتبارسنجی این پرسشنامه توسط قدیری و همکاران (۱۳۸۶) انجام شده است و با استفاده از تحلیل عامل تأییدی ساختار سه عامل این پرسشنامه را تأیید کردند. در این پرسشنامه نمره افراد در هر یک از ابعاد جمع شده و سپس نمره کل خلاقیت هیجانی فرد محاسبه می‌گردد. روش اجرای پرسشنامه‌ها به صورت انفرادی بود. بدینصورت که ابتدا بعد از اخذ رضایت آگاهانه و توضیحات مقدماتی درباره اهداف اجرای آزمون و نحوه پاسخگویی به سؤالات، پرسشنامه‌ها به آنها ارائه گردید.

پرسشنامه خودتعیین‌گری: این مقیاس از مقیاس ارضای نیازهای روان‌شناختی در کار (ایلاردی، لئون، کسر و رایان، ۱۹۹۳) اقتباس شده است. این مقیاس ۲۱ سؤال دارد و سه خرده‌مقیاس. ضریب اعتبار هر سه خرده‌مقیاس به طور متوسط ۰/۸۹ می‌باشد و همچنین همبستگی سه خرده‌مقیاس بین ۰/۶۱-۰/۶۶ گزارش شده است (دسی و رایان، ۲۰۰۱) ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ محاسبه شده توسط محقق، ۰/۸۶ می‌باشد. همچنین ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ محاسبه شده توسط محقق ۰/۸۶ می‌باشد. همچنین ضریب پایایی به دست آمده برای مؤلفه‌های نیاز به خودمختاری، ۰/۷۰ نیاز به شایستگی ۰/۷۴ و نیاز به ارتباط ۰/۸۰ می‌باشد. پس از تکمیل و جمع‌آوری داده‌ها، با کمک نرم افزار SPSS نسخه ۲۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند (مرحله ی پیش‌آزمون). پس از این مرحله گروه آزمایش در ۷ جلسه دوساعته هفته ای یک بار تحت درمان روایت‌درمانی قرار گرفتند. در این مدت گروه کنترل هیچ مداخله ای دریافت نکردند. پس از اتمام دوره به منظور بررسی اثربخشی روایت‌درمانی

بر نیازهای خودتعیین گری و خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش بار دیگر پرسشنامه های مذکور توسط اعضای گروه آزمایش و کنترل تکمیل گردید که داده های پس آزمون را تشکیل می دهد (مرحله ی پس آزمون).

جدول ۱- متغیر نیازهای خودتعیین گری در پیش آزمون و پس آزمون دو گروه

کنترل			آزمایش				متغیرها			
پس آزمون		پیش آزمون		پس آزمون		پیش آزمون				
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین تعدیل شده	انحراف معیار	میانگین		انحراف معیار		
۵۲/۶۴	۵/۱۱	۵۵/۹۳	۴/۰۶	۵۵/۶۶	۵۶/۳۵	۴/۳۳	۵۶/۲۶	۵/۰۴	۵۳/۰۶	نیازهای خودتعیین گری
۱۴/۷۸	۱/۶۹	۱۵/۲۰	۱/۱۲	۱۴/۸۶	۱۵/۸۸	۲/۱۳	۱۵/۴۶	۱/۵۶	۱۴/۲۰	خودمختاری
۱۸/۳۱	۲/۸۹	۲۰/۴۰	۲/۱۹	۲۰/۳۳	۲۰/۱۵	۲/۱۹	۲۰/۱۳	۲/۶۰	۱۹/۰۶	ارتباط
۱۴/۷۷	۱/۸۸	۱۵/۵۳	۱/۴۰	۱۵/۴۰	۱۵/۸۹	۱/۳۲	۱۶/۲۰	۱/۴۵	۱۵/۱۳	شایستگی

میانگین و انحراف معیار پیش آزمون متغیر نیازهای خودتعیین گری در گروه آزمایش به ترتیب ۵۳/۰۶ و ۵/۰۴ و در گروه کنترل ۵۵/۶۶ و ۴/۰۶ بوده است. میانگین و انحراف معیار پس آزمون این متغیر در گروه آزمایش ۵۶/۲۶ و ۴/۳۳ و در گروه کنترل ۵۵/۹۳ و ۵/۱۱ بوده است.

جدول ۲ - متغیر خلاقیت هیجانی در پیش آزمون و پس آزمون دو گروه

کنترل			آزمایش				متغیرها			
پس آزمون		پیش آزمون		پس آزمون		پیش آزمون				
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین تعدیل شده	انحراف معیار	میانگین		انحراف معیار		
۴۰/۸۸	۶/۹۳	۴۰/۸۰	۶/۰۲	۴۰/۱۳	۴۳/۹۱	۸/۰۴	۴۴/۰۰	۷/۲۴	۴۰/۳۳	خلاقیت هیجانی
۷/۵۸	۱/۵۹	۷/۶۰	۱/۳۰	۶/۱۶	۸/۶۲	۱/۵۹	۸/۶۰	۱/۲۴	۷/۴۶	آمادگی هیجانی
۱۸/۵۱	۴/۹۱	۱۸	۴/۳۶	۱۷/۸۰	۱۹/۴۱	۵/۲۲	۱۹/۹۳	۴/۹۵	۱۸/۶۶	توانایی واکنش نشان دادن
۱۴/۷۸	۱/۶۹	۱۵/۲۰	۱/۱۲	۱۴/۸۶	۱۵/۸۸	۲/۱۳	۱۵/۴۶	۱/۵۶	۱۴/۲۰	کارایی و اصالت

میانگین و انحراف معیار پیش آزمون متغیر خلاقیت هیجانی در گروه آزمایش به ترتیب ۴۰/۳۳ و ۷/۲۴ و در گروه کنترل ۴۰/۱۳ و ۶/۰۲ بوده است. میانگین و انحراف معیار پس آزمون این متغیر در گروه آزمایش ۴۴/۰۰ و ۸/۰۴ و در گروه کنترل ۴۰/۸۰ و ۶/۹۳ بوده است.

یافته های استنباطی

برای آزمون فرضیه های پژوهش از تحلیل کوواریانس برای تعدیل اختلافات اولیه (کنترل آماری اختلافات اولیه) گروه آزمایش و گروه کنترل استفاده شد.

جدول ۳- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه متغیر نیازهای خودتعیین گری بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۷۳۴/۴۶	۱	۲۵۲/۳۶	۰/۰۰۱	۰/۹۱	۱/۰۰
گروه	۶۶/۲۱	۱	۲۳/۱۵	۰/۰۰۱	۰/۴۸	۰/۹۹
خطا	۷۱/۴۸	۲۷				
کل	۵۵۵۸۸/۰۰	۳۰				

فرضیه اصلی: مداخله روایت درمانی بر دو متغیر نیازهای خودتعیین گری و خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش تأثیر معناداری دارد.

پس از تعدیل نمرات پیش آزمون، تفاوت بین گروه آزمایش و کنترل در متغیر نیازهای خودتعیین گری معنی دار است. میانگین تعدیل شده این متغیر در گروه آزمایش ۵۶/۳۵ و در گروه کنترل ۵۲/۶۴ بود که میانگین گروه آزمایش بیشتر از گروه کنترل بود با در نظر گرفتن محدودیت های پژوهش می توان نتیجه گرفت مداخله روایت درمانی در افزایش نیازهای خودتعیین گری دانش آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۴۸ درصد از تغییرات نیازهای خودتعیین گری ناشی از اثر مداخله روایت درمانی بوده است ($F = ۲۳/۱۵$ $P < ۰/۰۱$)

جدول ۴- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه متغیر خلاقیت هیجانی بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۲۵۱/۴۱	۱	۷۵/۹۱	۰/۰۰۱	۰/۷۵	۱/۰۰
گروه	۴۲/۳۷	۱	۱۲/۷۹	۰/۰۰۱	۰/۳۳	۰/۹۳
خطا	۸۲/۷۹	۲۷				
کل	۵۴۷۷۳/۰۰	۳۰				

فرضیه فرعی: مداخله روایت درمانی بر خودمختاری، ارتباط، شایستگی، آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان دادن و کارایی و اصالت دانش آموزان تیزهوش تأثیر معناداری دارد. که پس از تعدیل نمرات پیش آزمون، تفاوت بین گروه آزمایش و کنترل درسه متغیر خلاقیت هیجانی، خودمختاری و ارتباط معنی دار است.

مداخله روایت درمانی در افزایش خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۳۳ درصد از تغییرات خلاقیت هیجانی دانش آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت درمانی بوده است ($F = ۱۲/۷۹$ $P < ۰/۰۱$).

جدول ۵- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه مؤلفه ی خودمختاری بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۲۲/۲۱	۱	۲۹/۶۴	۰/۰۰۱	۰/۵۵	۰/۹۹
گروه	۵/۹۹	۱	۷/۹۹	۰/۰۰۵	۰/۲۴	۰/۷۷
خطا	۱۸/۷۳	۲۷				
کل	۴۳۷۵/۰۰	۳۰				

نتایج مداخله روایت‌درمانی در افزایش مؤلفه‌ی خودمختاری (قدرت اختیار) دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۲۴ درصد از تغییرات مؤلفه‌ی خودمختاری دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($F=7/99$ $P<0/005$).

جدول ۶- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه مؤلفه‌ی ارتباط بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۲۴۳/۷۶	۱	۶۱/۰۲	۰/۰۰۱	۰/۹۳	۱/۰۰
گروه	۳/۶۰	۱	۵/۳۳	۰/۰۰۴	۰/۱۷	۰/۵۶
خطا	۱۸/۸۸	۲۷				
کل	۹۹۱۶/۰۰	۳۰				

نتایج مداخله روایت‌درمانی در افزایش مؤلفه‌ی ارتباط دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۱۷ درصد از تغییرات مؤلفه‌ی ارتباط دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($F=5/33$ $P<0/004$).

جدول ۷- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه مؤلفه‌ی شایستگی بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۴۹/۲۴	۱	۳۱/۷۰	۰/۰۰۱	۰/۷۱	۱/۰۰
گروه	۵/۲۲	۱	۷/۷۵	۰/۰۱۵	۰/۲۱	۰/۷۰
خطا	۱۹/۳۲	۲۷				
کل	۴۸۸۱/۰۰	۳۰				

نتایج مداخله روایت‌درمانی در افزایش مؤلفه‌ی شایستگی دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۲۱ درصد از تغییرات مؤلفه‌ی شایستگی دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($F=6/75$ $P<0/015$).

جدول ۸- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه متغیر آمادگی هیجانی بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۲/۷۲	۱	۴/۳۹	۰/۰۴۶	۰/۱۴	۰/۵۲
گروه	۷/۱۴	۱	۱۱/۵۳	۰/۰۰۲	۰/۳۱	۰/۹۰
خطا	۱۵/۴۹	۲۷				
کل	۲۰۴۷/۰۰	۳۰				

نتایج مداخله روایت‌درمانی در افزایش آمادگی هیجانی دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۳۱ درصد از آمادگی هیجانی دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($F=11/75$ $P<0/016$).

جدول ۹- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه متغیر توانایی واکنش نشان دادن بین دو گروه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	F	سطح معنی داری	اندازه اثر	توان آزمون
پیش آزمون	۴۲/۱۹	۱	۳۳/۰۷	۰/۰۰۱	۰/۵۶	۱/۰۰
گروه	۸/۵۱	۱	۶/۶۷	۰/۰۱۶	۰/۲۱	۰/۷۰
خطا	۳۱/۸۹	۲۷				

				۳۰	۷۱۳۴/۰۰	کل
--	--	--	--	----	---------	----

نتایج جدول مداخله روایت‌درمانی در افزایش توانایی واکنش نشان‌دادن دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۲۱ درصد از توانایی واکنش نشان‌دادن دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($P < ۰/۰۱۶$) ($F = ۶/۶۷$).

جدول ۱۰- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه متغیر کارایی و اصالت بین دو گروه

توان آزمون	اندازه اثر	سطح معنی داری	F	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
۱/۰۰	۰/۷۱	۰/۰۰۱	۶۱/۸۲	۱	۵۱/۵۸	پیش‌آزمون
۰/۸۴	۰/۲۷	۰/۰۰۵	۹/۶۶	۱	۷/۹۳	گروه
				۲۷	۲۰/۵۲	خطا
				۳۰	۷۱۵۸/۰۰	کل

نتایج جدول مداخله روایت‌درمانی در افزایش کارایی و اصالت دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. با توجه به اندازه اثر ۲۷ درصد از تغییرات کارایی و اصالت دانش‌آموزان تیزهوش ناشی از اثر مداخله روایت‌درمانی بوده است ($F = ۹/۶۶$, $P < ۰/۰۱۶$).

بحث و نتیجه‌گیری

دانش‌آموزان مهمترین عنصر تشکیل دهنده‌ی نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شوند و تمامی برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در آموزش و پرورش برای دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. با وجود همه تلاشها و آموزشها، شکست تحصیلی موضوعی است که با استفاده از روشهای علمی و تحقیقاتی قابل بررسی و کاهش است. متغیرهای انگیزشی و رویکرد خودتعیین‌گری در سالهای اخیر در همین حیطه؛ مورد توجه واقع شده است. هدف اصلی این پژوهش نیز تعیین اثربخشی روایت‌درمانی بر نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی دانش‌آموزان تیزهوش بوده است. ابزار این پژوهش دو پرسشنامه خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی بوده و روش پژوهش در این تحقیق از نوع نیمه‌آزمایشی به شیوه پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بوده است. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دوره اول دخترانه تیزهوشان از مدرسه فروغ علم تهران بوده است. فرضیه اصلی پژوهش مداخله روایت‌درمانی بر دو متغیر نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی دانش‌آموزان تیزهوش بوده که نتایج نمایانگر معنادار بودن این مداخله بود. نتایج نشان دادند که مداخله روایت‌درمانی در افزایش مؤلفه‌های خودمختاری، ارتباط، شایستگی، آمادگی هیجانی، توانایی واکنش نشان‌دادن، کارایی و اصالت دانش‌آموزان تیزهوش مؤثر بوده است. تفاوت بین گروه آزمایش و کنترل در سه متغیر خلاقیت هیجانی، خودمختاری و ارتباط نیز معنی دار بوده است.

پیشنهادات

در این پژوهش متغیرهای آموزشی تأثیرگذار بر نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی نظیر دانش و تجربه معلمان، امکانات آموزشی، روش‌های نوین تدریس، بستر آموزشی مناسب و نظایر آن کنترل نشد بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده به کنترل این متغیرها بپردازند. با توجه به اینکه خلاقیت هیجانی سازه‌ای جدید است که در مرحله اکتشاف قرار دارد؛ بنابراین سؤال‌های بی‌شماری در این ارتباط وجود دارد که لزوم اجرای پژوهش‌های مختلف را دوچندان می‌کند. با توجه به کمبود تحقیق در زمینه‌ی خودتعیین‌گری به ویژه در ایران توصیه می‌شود پژوهش‌هایی با موضوع خودتعیین‌گری و نیز رابطه‌ی این متغیر انگیزشی جدید با سایر متغیرها (مثل نشاط ذهنی، تجربه‌ی شایستگی، تاب‌آوری، خلاقیت، هوش معنوی) انجام گیرد تا بتوان به چشم‌انداز وسیعی درباره‌ی این موضوع دست پیدا کرد.

جهت کاهش احتمال سوگیری دانش آموزان در پاسخ دهی و افزایش روایی درونی کار نیز از ابزارهای مختلف برای ارزیابی نیازهای خودتعیین‌گری و خلاقیت هیجانی از جمله مصاحبه و مشاهده رفتار و عملکرد دانش‌آموزان در مراحل مختلف پژوهش استفاده گردد.

محدودیت های پژوهش

با توجه به اینکه این پژوهش در بین دانش‌آموزان تیزهوش دختر انجام گرفت می‌بایست در تعمیم نتایج به دانش‌آموزان پسر با احتیاط برخورد کرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی در بین دانش‌آموزان پسر تیزهوش و عادی و پایه‌های تحصیلی دیگر نیز انجام گیرد که امکان مقایسه فراهم گردد.

از دیگر محدودیت‌های پژوهش طولانی بودن سؤالات پرسشنامه بود که باعث ایجاد خستگی و سردرگمی پاسخگویان نیز شده بود. همچنین پیچیدگی این رویکرد برای مراجعان در فرآیند جلسات آموزشی و همچنین مقاومت در بیان روایت‌ها در بین دانش‌آموزان و عدم همکاری آنان محدودیت دیگر تحقیق بوده است. این پژوهش در فاصله‌ی زمانی کوتاه مدت اجرا گردیده است که این امر می‌تواند به تعمیم نتایج به شرایط زمانی بلندمدت تأثیر بگذارد و در مورد ماندگاری اثر درمان اطلاعاتی به دست نمی‌دهد از این حیث این مسئله جزء محدودیت‌های پژوهش به شمار می‌آید.

منابع و مراجع

- [۱] سیف، علی‌اکبر؛ (۱۳۹۲) روان‌شناسی پرورشی نوین، تهران، نشر روان، ویراست هفتم.
- [۲] شاه حسینی، هاشمی؛ فاطمه، فروزانفر؛ آزاده و ظاهری، نجمه (۱۳۹۶) مقایسه ناگویایی هیجانی و خلاقیت هیجانی دانش آموزان دختر تیزهوش و عادی؛ فصلنامه توانمندسازی کودکان استثنایی، ۷(۱۹)، ص ۹۸-۵۰
- [۳] شهریار احمدی، منصوره؛ افروز، غلامعلی؛ پاشا شریفی، حسن؛ دوایی، مهدی؛ (۱۳۹۱) مقایسه خلاقیت و سلامت روانی دانش آموزان تیزهوش و عادی؛ دوره ۴، شماره ۱۵، پاییز، صفحه ۶۹-۸۱
- [۴] نظیری، قاسم؛ قادری، زهرا؛ زارع، فاطمه؛ (۱۳۸۹) اثربخشی رویکرد روایت درمانی در کاهش افسردگی زنان شهرستان مرودشت، فصلنامه زن و جامعه؛ نورمگز؛ سال اول - شماره ۲ - ص ۶۵ تا ۷۸
- [۵] میری، انور؛ فرخی، نورعلی؛ کریمیان، عدالت: مقایسه اثر بخشی مشاوره روایت مدار و راه حل مدار بر اختلالات رفتاری دانش آموزان پایه سوم مقطع راهنمایی انور؛ فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، دوره ۷، شماره ۲۵، بهار ۱۳۹۵، صفحه ۲۳-۴۵
- [۶] یعقوبی، یاسمن؛ بکائیان، مهدی؛ چراغی، فاطمه (۱۳۹۱) بررسی ارتباط خلاقیت هیجانی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در دانشکده پرستاری دانشگاه نیشابور. مجله علمی دانشکده پرستاری و مامایی همدان؛ ۳(۲۰) ص ۱۶۵-۱۳۲
- [7] Averill, J. R., & Nunley, E, P.(1992). *Voyages of the heart: Living an emotionally creative life*. New York: The free Press.
- [8] Amabile, T. G. G. (2013). *Creative in the R & D laboratory*. (Technical Report). Greensboro, North Carolina: Center for creative Leadership.
- [9] Harrison, P. (2003). The Linguistic advantage of the intellectually gifted child: an empirical study spontaneous speech. *Journal of Roeper Review*, 27(3), 178-185.
- [10] Gutbezahl, J., Marchesi, C. (2016). How useful is the Construct of Alexithymia for Understanding the Risk of Mental Disorders? *Acta Psychopathologica*.
- [11] Kim, M. K., Roh, I. S., & Cho, M. K. (2017). Creativity of gifted students in an integrated math-science instruction. *Thinking Skills and Creativity*, 19, 38-48.
- [12] Ilardi, B.C., Leon, D., Kasser, T., & Ryan, R.M. (1993). Employee and supervisor rating of motivation: Main effect and discrepancies associated with job satisfaction and adjustment in a factory setting. *Journal of applied social psychology*, 23, 1789-1805.
- [13] White, M. & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York.